

Regels huisvesting biologische opfok

- **Bezetting:**
  - van 0 tot 7 weken: 24 dieren/m²
  - van 7 tot 18 weken: 10 dieren/m²
- Vanaf 7 weken 6 cm zitstok/dier
- Uitloop: vanaf 56 dagen
- Uitloopoppervlak: 1 m²/dier.<

Als hennen er op 9 weken uitzien als op de linker foto dan zien ze er op 32 weken uit zoals op de rechter foto

Op bezoek bij de opfokker

Waar let je als legpluimveehouder op als je bij de opfokker gaat kijken?

- Vraag naar de gezondheid, uitval, entreacties enzovoort.
- Kijk of de hennetjes allemaal even groot zijn.
- Gaan ze hun eigen gang of reageren ze schrikkerig op bezoek?
- Zie je scharrelgedrag en – liefst ook – stofbadgedrag?
- Zijn er plekken waar ze ongestoord kunnen zitten?
- Maken ze rustige geluiden of hoor je af en toe een luide schreeuw?
- Hoe is het klimaat: ammoniak, daglicht?
- Zie je tekenen van verenpikkerij, dat wil zeggen ontbrekende veren onderaan de rug? Tijdens de rui is dit overigens moeilijk te zien, tenzij het echt heel erg is.<

Handboek verkrijgbaar

Naar aanleiding van het opfokonderzoek is een handboek verschenen: **'Jong geleerd is oud gedaan. Opfokken van leghennen voor alternatieve systemen'**. Het is bedoeld voor opfokkers én legpluimveehouders die 17-weekse hennen aanschaffen. Het is te bestellen voor €5 plus verzendkosten. Ook het eerdere boek **'Kippen houden zonder verenpikken'** van dezelfde auteur is voor dezelfde prijs te koop bij het Louis Bolk Instituut, tel. (0343) 52 38 60.<

Onderzoek onder dertig koppels wijst uit:

Verenpikken bij opfokhennen onderschat

Verenpikkerij die begint in de opfok zet zich voort en verergert in de legperiode. Dat blijkt uit onderzoek van het Louis Bolk Instituut naar het optreden van verenpikken bij een dertigtal koppels opfokhennen. Ongeveer de helft bleek te verenpikken. Hoewel het onderzoek is gedaan op biologische bedrijven, geldt het merendeel van de resultaten voor alle niet-kooisystemen

door ir. M. Bestman Monique Bestman is medewerker dierenwelzijn en diergezondheid bij het Louis Bolk Instituut in Driebergen

Biologische pluimveehouders willen hun bedrijfsvoering dermate diervriendelijk inrichten, dat verenpikken niet optreedt. Het behandelen van snavels is dan ook verboden. Een tijdlang was een milde snavelbehandeling (toucheren) nog wel toegestaan, maar ook dat is nu verboden. Uit meer fundamenteel wetenschappelijk onderzoek is bekend dat de omstandigheden in de eerste levensweken van een kuiken bepalend zijn voor het functioneren op volwassen leeftijd. Ook geeft een aantal legbedrijven aan dat het erg belangrijk is hoe hennen uit de opfok ko-

men. Daarom heeft het Louis Bolk Instituut onderzoek gedaan om meer inzicht te krijgen in de mate van verenpikken tijdens de opfok, welke risicofactoren daarbij een rol spelen en hoe het gedrag doorwerkt in de legperiode.

Onderzoek op biologische bedrijven
In de periode 2002 tot en met 2005 hebben we een dertigtal koppels opfokhennen gevolgd. Deze koppels werden opgefokt op 10 bedrijven en daarna opgesplitst in totaal 52 koppels leghennen. Tijdens de opfok werden ze maximaal vijf keer bezocht en tijdens de leg één keer. Een koppel werd als 'verenpikkend' beoordeeld als tijdens de opfok op enig moment bij minimaal 6 procent van de dieren

onderaan de rug veerbeschadigingen werden gezien.

Het verenpikken bij jonge hennen bleek een stuk lastiger te herkennen dan bij volwassen hennen. In het ergste geval ontbraken bij de opfokhennen een paar veertjes. Dit was zichtbaar doordat de onderveren uit het verenpak staken. Hierdoor werden de eerste koppels beoordeeld als niet-verenpikkend, terwijl er achteraf gezien ook verenpikkers tussen gezeten moeten hebben. De gegevens van deze koppels hebben we daarom uit het onderzoek weggelaten.

Bezetting en afleiding

Verenpikken bleek bij ruim de helft (54 procent) van de koppels opfokhennen voor te komen. De belangrijkste verschillen waren te vinden in de eerste zes weken. Koppels waarin verenpikkers zaten, waren groter, hadden een hogere bezetting, zaten vaker op volledig rooster, hadden minder vaak zitstokken en kregen minder vaak strooigraan verstrekt.

Een van de belangrijkste risicofactoren voor het optreden van verenpikken lijkt het opsluiten op de beun te zijn. In één geval zaten er zelfs 53 kuikens per vierkante meter. Dergelijke hoge aantallen komen voor als de opfokker de kuikens niet alleen opsluit op de beun maar ook nog tijdelijk twee groepen kuikens bij elkaar houdt om stookkosten te sparen. Daar komt bij dat op de beun minder te doen is voor de kuikens dan wanneer ze een scharrelruimte met houtkrullen of stro tot hun beschikking hebben.

Tijdens de koude opfok zijn de verschillen kleiner tussen koppels die wel en koppels die niet verenpikken. Opvallend tijdens de koude opfok is dat koppels die niet verenpikken vaker bloedluizen hebben, groter zijn en niet allemaal voldoende daglicht hebben. Wellicht zijn de eisen aan de omgeving belangrijker tijdens de warme opfok dan tijdens de koude opfok. Wel wordt in koppels die niet verenpikken vaker strooigraan verstrekt.

Verenpikken: jong geleerd...

Als koppels tijdens de opfok niet verenpikken, dan deed 85 procent van de koppels dat ook niet tijdens de legperiode. Zelfs als daar de omstandigheden minder optimaal waren, dus wanneer er geen strooisel in de scharrelruimte was.

Kwam tijdens de opfok wél verenpikken voor, dan deed 79 procent van die koppels dat tijdens de leg ook. Dat gebeurde zelfs als de betreffende legbedrijven een lage bezetting hanteerden en als de kippen goed naar buiten gingen.

Kortom: het gedrag tijdens de opfok is bepalend voor het gedrag tijdens het latere leven. Doen ze het goed tijdens de opfok,

Tabel. Vergelijking koppels opfokhennen die wel en niet verenpikken

Factor	koppels met verenpikkerij (13 koppels)	koppels zonder verenpikkerij (11 koppels)
Groepsgrootte wk 0-6 ¹	11.500 (1.600-40.000)	6.300 (750-18.000)
Bezetting wk 0-4 (dieren/m ²) ¹	34 (18-53)	21 (15-37)
Ondergrond wk 0-4 ¹	5/13 (38%) volledig strooisel 8/13 (62%) volledig rooster	8/11 (73%) volledig strooisel 3/11 (27%) volledig rooster
Bezetting wk 5-6 (dieren/m ²) ¹	25 (8-33)	18 (10-37)
Ondergrond wk 5-6 ¹	10/13 (77%) deels strooisel 3/13 (23%) volledig rooster	10/11 (91%) deels strooisel 1/11 (9%) volledig rooster
Zitstokken wk 0-6	5/13 (38%) heeft zitstokken	7/11 (64%) heeft zitstokken
Strooigraan wk 0-6	2/13 (15%) krijgt strooigraan	3/11 (27%) krijgt strooigraan
Daglicht wk 0-6	11/13 (85%) krijgt geen/weinig daglicht	7/11 (64%) krijgt geen/weinig daglicht
Aanwezigheid bloedluizen	13/13 (100%) bloedluisvrij	8/11 (73%) bloedluisvrij
Groepsgrootte wk 7-17	4.500 (1.600-9.500)	5.700 (750-13.000)
Bezetting wk 7-17 (dieren/m ²)	9,9 (6-24)	10,5 (7-15)
Ondergrond wk 7-17	alle koppels deels strooisel	alle koppels deels strooisel
Strooigraan wk 7-17	5/13 (38%) krijgt strooigraan	9/11 (82%) krijgt strooigraan
Zitstokken wk 7-17 (in cm/dier)	6 (2-10)	7 (0-9)
Daglicht wk 7-17	8/13 (62%) krijgt geen/weinig daglicht	9/11 (82%) krijgt geen/weinig daglicht
Leeftijd eerste keer uitloop ²	12 (5-28)	11 (7-22)
% buiten op 16 wk	25 (0-60)	24 (0-45)

¹De indeling in leeftijds categorieën is op zodanige wijze gemaakt dat zichtbaar wordt wat het effect van opsluiten op de beun (gebeurt doorgaans de eerste vier weken) is op bezetting en ondergrond.

²Sommige koppels gingen pas op het legbedrijf naar buiten

dan kunnen ze later tegen een stootje. Doen ze het minder tijdens de opfok, dan valt er weinig meer mee te beginnen. In een vervolproject dat nu loopt, kijken de opfokkers bij elkaar op het bedrijf om van elkaars successen en fouten te leren.

Goed opgefokte hen kost meer

Wanneer er minder kuikens worden opgezet, zijn de verdiensten per vierkante meter minder. Als de kuikens vanaf het begin op volledig strooisel zitten, is de kans op coccidiose en dus hogere uitval groter. Ook zitstokken kosten geld. Dat geldt ook voor meer arbeid in de vorm van graan strooien, een aantrekkelijke uitloop en meer tijd bij de kuikens doorbrengen. Helaas hebben legpluimveehouders in het algemeen meer oog voor de prijs dan voor de omstandigheden waaronder de hennen worden opgefokt. De concurrentie tussen de broederijen maakt dat de benodigde prijsverhoging om gunstigere opfokomstandigheden mogelijk te maken (voorlopig nog) taboe is.

Contact tussen legbedrijf en opfokker

Maar weinig leghennenhouders gaan kijken bij de opfok van hun toekomstige dieren. Sommigen voelen zich bezwaard om bij de opfokker te gaan kijken of weten

niet waar op te letten tijdens een dergelijk bezoek. Zoals uit het voorgaande blijkt, werken de opfokomstandigheden sterk en langdurig door in de legperiode. Ook voor wie niets weet van opfokken, is het gaan kijken een goede manier om de dieren te leren kennen en op zijn minst hun karakter op latere leeftijd te begrijpen. Eventueel kunnen afspraken worden gemaakt over het verstrekken van strooigraan, vanaf welke leeftijd ze naar buiten moeten, hoeveel moeite er vervolgens moet worden gedaan om ze daadwerkelijk naar buiten te krijgen, hoeveelheid en type strooisel, het aan hebben staan van een radio (maakt ze minder schrikkerig), de hoeveelheid daglicht en eventuele extra's om de kuikens bezig te houden.

Conclusies

De mate waarin verenpikken voorkomt tijdens de opfok wordt onderschat. Datzelfde geldt voor de gevolgen hiervan voor de legperiode. Er zijn verschillende manieren waarop dit kan worden aangepakt. Dit is echter niet alleen een zaak van de opfokkers en de broederijen, maar zeker ook van de legpluimveehouder. Die moet meer betrokkenheid tonen bij de opfok en bereid zijn meer te betalen voor een betere kwaliteit hen.<